

משך חכמה

שהוא מלא קומתו שלא יוכל לישב ולשכב  
אך לעמוד כמבואר ברמב"ם (סנהדרין יט, ד)<sup>6</sup>.  
ומת תחת ידו. במכילתא (כא, כ, [פא]),  
שתהא מכתו ומיתתו ברשותו הא אם  
הכהו ומכרו לאחר ומת הרי זה פטור<sup>7</sup>. צ"ע

מקור החכמה

6. מכניסין אותו לכיפה והוא מקום צר כפי  
קומתו ואינו יכול לשכב בו.

(כ) 1. וכתב בזה רענן וז"ל, דידו היינו רשותו,  
קשה דאדרבא כשהוא עבדו קיל טפי מעבד  
אחרים, דהא מכה עבד של אחרים אפילו חי יום  
חייב ועבדו פטור, והכא אמרין איפכא, וי"ל  
דגז"ה הוא כדאיתא לקמן לגבי שור שנגח  
והמית אדם, א"נ י"ל דמזליה דבעל השני גרם  
שמת ואילו היה ברשותו היה חי יום או יומים  
וכיון דשעת הכאה היה שלו והוא עבדו לכך אם  
מכרו אח"כ פטור די"ל דמזליה דמריה גרם  
ואילו היה ברשותיה היה חי יום או יומים. וכ"כ  
בזה ינחמנו, יעו"ש, וראה שבות יהודה והר  
אפרים, וראה חסדי דוד על תוספתא ב"ק ט, ת.  
2. ראה בזה ינחמנו שכתב וז"ל, ...דא"כ כל  
אחד יערים ויעשה כך וימכור עבדו אחר שהכהו  
מכת רצח בכדי שימות בו בזמן מועט ויפטור  
עצמו בזה ממיתה, ויהיה זה כגורם להכות נפש  
דם עבדו בלי יראה כי יאמר יש תיקון בשיגיע  
לשערי מות למכור אותו לאחר. ובמרכבת  
המשנה כתב וז"ל, אמנם יפלא הדבר האם יכה  
איש את עבדו מכת מות לא ימצא בו מיתה,  
והרי תקנתו בצדו שימכרהו או יתנהו במתנה  
לאיש אחר, ומי כיום הזה לא יחמול עליו  
לקחתו מאתו להציל נפשו, ובאמת לא מצינו דין  
זה בגדולי הפוסקים הראשונים הרמב"ם והסמ"ג

ז"ל, כולם השמיטו דין זה מהלכה וכו'. ורבינו  
הוסיף דאף אם לא מכרו יש לפוטרו משום דהוי  
התראת ספק דהרי יכול למוכרו וליפטור.  
3. ...ועוד הקשה ר' שמואל דהיכי מחייבין  
לעולם מיתה אשת איש שזינתה, והא התראת  
ספק היא דשמא ישלח לה גט ויבטלנו וכו',  
ואומר ר"ת דכי האי גוונא לא הוי התראת ספק  
דאזלינן בתר רובא, ורוב אין מגרשין נשותיהן  
וכששולחין גט אין מבטלין, ועוד דאוקמינן  
אחזקתה שהיא עכשיו נשואה, דאל"כ נזיר שהיה  
שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה וכו' והא  
התראת ספק היא שמא ישאל על נזירותו וכו'.  
4. תוד"ה קודם שיבא לידי אסור סקילה, וא"ת  
והיכי אתי לידי חיוב סקילה והא התראת ספק  
הוא, דבשעה שהדביק פת בתנור שמא היה  
בדעתו לרדותה קודם שיבוא לידי אסור סקילה  
ומה שלא רדה שמא שכח ההתראה, ותי' ריב"א  
דכיון שהדביק תוכ"ד של התראה ובודאי תאפה  
אם לא ירדנה, לאו התראת ספק הוא, דודאי לא  
היה בדעתו לרדות קודם אפיה וכו', אבל הכא  
כשמדביק פת בתנור אין האפיה מחוסרת מעשה,  
ועיי"ש בגליון הש"ס לרעק"א אי עיקר כוונת  
תוס' כריש דבריהם דלא היה בדעתו לרדות, או  
כסוף דבריהם דאי"ז מחוסר מעשה.

5. ראה יד לחכמה [ו].  
6. דלא גריס הרי זה פטור, אלא הרי זה אינו

יד לחכמה

וקרוב למזיד, ומפרש על מזיד, כגון דלא אפרו ציה, ועל קרוב למזיד מפרש, או שוגג קרוב למזיד, דומיא  
דכי יריבון אנשים וכו', והוא צנפל אכן מחיקו היכי דהכיר צה, עכמו"ד הגאון ז"ל.

[ו] כוונת רבינו יש לפרש, דאפשר דאף אינ"מ דשייכי הכא תירוצי התוס' משום דאיכא רובא וחזקה, מ"מ  
י"ל דדוקא הסם צאשה שזינתה ונזיר ורדיית פת מהני רובא וחזקה, וכן הא דאין דעמו לרדות, משום דע"י  
שישלח גט או ישאל על נזרו או ירדה הפת מתנור למפרע דלא היה כאן כלל מעשה עזירה ואיסור, ובה  
אמרין סברת אוקמיה אחזקה או רובא, ולא אמרין דיכול לעשות מעשה שיפקיע את איסורו, משא"כ הכא  
נמוכרו לאחר אינו מבטל את מעשה ההכאה למפרע, אלא דיוצר לעצמו "פטור" מגזיה"כ, כיון דכעת אינו  
ברשותו, ובה אף דאיכא כל הסברות הנ"ל אכתי לא מהני להוציאו מידי התראת ספק, כיון דאין הספק על

## משך חכמה

הביאו, ואין זה ענין להך דאמרין סנהדרין (עא, נ) אשתני דינא אשתני קטלא<sup>7</sup>, דהכא

## מקור החכמה

בדין יום או יומים. ובזה הטעם פשוט כיון דנידון כעבד של אחר, ודין יום או יומים נאמר רק בעבד שלו. 7. נראה כונת רבינו, דקשיא ליה לפי הגר"א דאינו בדין יום או יומים, והיינו דחייב האדון במכרו לאחר אף אם עמד יום או יומים, משום דהוי כהכה עבד של אחר, ואמאי לא אמרי<sup>אוצר החכמה</sup> דכיון דאישתני דינא, דאם כעת היה מכהו אחר שמכרו לא היה בדין יום או יומים, א"כ נימא דאישתני דינא אישתני קטלא ויהא פטור.

## יד לחכמה

מעשה העצירה שיכול להתבטל, אלא על העונש שיכול להתבטל, וס"ל לרבינו דהא דרוז וחזקה משוי לה התראת ודאי אי"ז משום דנעי' ספק השקול כדי לאשוויי התראת ספק, אלא הסברא היא דנמקום שהספק אם האיסור שהיה כבר ישאר מהני רוצ וחזקה, אך הכא דהספק על פטור חיצוני לאיסור, כזה אף נמקום רוצ וחזקה מיקרי ספק, ויל"ע כזה.

עוי"ל ככונת רבינו, דרוז ל"ש הכא, כיון דשכיח מכירת עבדים, וחזקה י"ל, דאף דהעבד עתה בחזקתו, ל"ש לומר מדין חזקה דישראל שלו, דרק "מוחזקות" יש לו בעבד, אבל לומר דהעבד ישאר בחזקתו שהוא שלו לא שייך, כיון שאי"ז שינוי מצב בעבד גופיה אלא הנידון רק בצעלות אם הוא של אדון זה או של אדון אחר, ובו אין שינוי מצב דנימא שחזקתו שישאר בזה, ומה דנעלמא אמרי' בממונות דמוקמי' לחזקתיה אי"ז דין חזקה, רק דהאדון מוחזק בהך ממון וא"א להוציא מידו, אך אין כאן חזקה שישאר כך, ובאמת כבר נו"נ כזה האחרונים, ועי' קצוה"ח ר"פ סק"ב, וכן בס"י ז"א סק"י, ונש"ש ש"ג פ"ד, וש"ד פ"ג ופכ"ד, דמוכח שפי' דנחזקת ממון איכא דין חזקה, עיי"ש, ועי' היטב קצוה"ח ל"ד סק"ה ונתיבות שם דנראה דפלגי כזה, ויש לדון לפ"ז אינ"מ דאף דהפקר שייכא דינא דהמכילתא, נוכדנקטו הכל"ח והדבר אליהו שהוצאו להלן, דכה"ג אפשר דשייך חזקה, ואכ"מ.

אכן אפשר די"ל עוד סברה חזקה, והוא שלא יעשה פעולת מכירה, (ואפשר דזו גם כונת חוס' לגבי נזיר וגירושין, דאין הכוונה לחזקה שישאר במצב נזיר וא"א, אלא שלא תיעשה פעולת שאלה וגירושין, ועי' בקצות שזיין לקמן), וכ"נ כוונת המהרי"ל דיסקין שהוצא לקמן, אלא דגם כזה דנו באחרונים אי איכא חזקה שישאר המצב בשוא"ח, ועי' בקצוה"ח רמ"א סק"ח, ונש"ש ש"י פ"ה, עיי"ש, ואפשר דכזה נסתפק המהרי"ל דולכך כתב רק בלשון "אולי", ואכ"מ. ובמה שחי' החוס' בשנת, אינ"מ דהכוונה כריש דבריהם שהיה בדעתו לא לרדות, א"כ נראה דדוקא התם שהרדייה היא מעשה הסותר למה שהכניס לחנור, ונראה אמרי' דמוכח שאין בדעתו לרדות, אך למכור אחר שהכה את העבד אינו סותר להכאה, וא"כ מנ"ל דלא היה בדעתו למכרו בשעת התראה, ושפיר הוי התראת ספק.

שו"ר מש"כ רבינו באו"ש פט"ו ממנהדרין ה"ד וז"ל, אך הך סברא של רבנא דהיכי שהמוחזקה בעלמא אינו יודע (היינו דס"ל דכה"ג לכו"ע לאו שמייה התראה), לכא' מוכח להיפוך מנזיר דף כ"א דמוקי צרייתא דהאשה שנדרה בנזיר והיתה שוחה יין וכו' ה"ו סופגת את הארבעים כמ"ד דמיעקר עקר, וזה פלא הא הוי ספק להמוחזקה בעלמא שמה יפר לה בעל ונמצא שנעקר נדרה למפרע ולא עבדה איסורא כלל, וכאן לא שייך סברא שכתבו בחוס' פ' השולח דף ל"ג דמוקמינן לחזקתו שלא ישאל, דזה שייך דוקא בשאלה דלא יתחרט וכן לא ילך אלל חכם ויתיר נדרו מוקמינן לחזקתיה, אבל על ההפך שהוא ענין מאחר בלא דעתה כלל ודאי הוי ספק ולא שייך חזקה שלא ימחה הצעל וכו', עכ"ל. ונ"נ כוונתו, אך נוטין הדברים דר"ל דאין

## משך חכמה

אין השנוי ברוצח רק בנרצח<sup>8</sup>, ופשוט. אמנם וכי יכה איש את עבדו וכו' ומת תחת ראה בתוספתא דב"ק (ט, ט) הגירסא כמו <sup>1234567</sup>ידו. ראה במדבר לה, כא, ד"ה הכהו שהוא לפנינו עיי"ש<sup>9</sup>, ודו"ק.

## מקור החכמה

8. וא"כ דין ההורג לא נשתנה ובוה לא והכא אף שהוא הכהו ברשותו מת אצל אחר, מצאנו דין אישתני. ונראה כונת רבינו, דהטעם באמת בדינא דהמכילתא, משום דהכא הלא מת ברשות אחר וא"כ אף דההכאה היתה ברשותו מ"מ צריך להיות פטור, כיון דהא דדין יום או יומים לא נאמר בעבד של אחר היינו דהוא לא נאמר אם מת עבד של אחר.

יד לחכמה <sup>1234567</sup>

כוונת חוס' לדין חזקה דעלמא, אלא דהוא כעין מירוצס נשנת גזי רדיית פת, והיינו דלא מספקין כלל שמה יעשה אח"כ להפך ממחשבתו של עכשיו, ולכן זה דוקא צו עלמו, וכמו גירושין ונזירות ופת צמור, אך צהפרת בעל דהוא מעולם לא קיבל ע"ע נדר, צוה שפיר מספק"ל שמה יפר. ולפ"ז נחא מש"כ רבינו דהכא ל"ש ח"י החוס', כיון דלא מירצו כלל משום חזקה אלא כחוס' נשנת, והא פשיטא דל"ש הכא וכמש"כ לעיל. והא דלא פ"י רבינו התם נפשט דצרי חוס' דכוונתם לדין חזקה, אפשר דהוא משום דקשיא ליה דכיון שהקדושין והנזירות נעקרים למפרע ל"ש צוה חזקה, דהא ע"ל שישאל מעולם לא הוחזק, ועי' ש"ס ש"ו פ"ד צוה, ובהגהות הגרש"ז אויערבך ז"ל שם, ונראה דזה סותר לקצוה"ח רמ"א סק"ח, וכמו"כ ס"ל לרבינו דאין חזקה שישאר בשוא"ת, ולהכי פירש דכוונתם כדצרי חוס' נשנת, ואכמ"ל צוה.

וצעיקר הקושיא, ראה בכלי חמדה ויקרא (ח"ג) צקונטרס אחרון לפרשת משפטים אות יג, (עמ' קלג), שהביא דצרי המוספתא וכתב ע"ז וז"ל, איצרא דעיקר דצרי המוספתא מרפסין איגרא לומר דיש צידו חמיד למכרו או להפקירו אח"כ קודם שימות ויהא פטור ממיטה, ומלכד מה שיש לפלפל עפ"ז דהוי חמיד התראת ספק ואין יחייב מיטה אפילו אם מת תחת רשותו, מלכד זאת גוף הסברא אינה מוצננת וכו', יעו"ש מש"כ לפרש צוה. וצמחרי"ל דיסקין עה"ת כאן כ' וז"ל, עי' חזקוני, צרשותו, הא אם הכהו ומכרו לאחר ומת ה"ז פטור. וקשה הא הוי התראת ספק שמה ימכרו או שמה לא ימכרו, ולסברת החוס' דס"ל דמוקמי' אחזקה שלא ישאל על נזרו, אולי ה"ה כאן שלא ימכור, עכ"ל.

שו"ר צשו"ת דצר אליהו (להגר"א קלאנצקין ז"ל) צסי' ז' אות צ' שנשאל צוה על דצרי המוספתא דהא הוי התראת ספק, ודן שם אי דוקא מכירה לאחר או אף צהפקר או נתן צמחנה, וכתב וז"ל, וגם צצר כ' החוס' צגיטין דל"ג דלא הוי התראת ספק שמה ישלח לה גט ויצטלו וכו' דמוקמינן אחזקה וכו', ודהגם שע"ז יופקעו קדושין וכאילו לא היתה נשואה וכו', ומכ"ש הכא דאוקי צחזקת מריה ושלל ילא מרשותו לרשות אחר, והרמז"ס לא הביא דין המוספתא וכו', יעוש"ה. וראה תורה שלמה אות שפז, מה שצין עוד צוה.

ועי' צמוספתא חזון יחזקאל שהביא דצרי רבינו וכתב צוה וז"ל, וי"ל שהתראת ספק אינה אלא אם מספקין שיחגלה אח"כ שלא נעשה צמחילה משעת ההתראת מעשה המחייב מיטה או מלקות, כגון אם ישאל הנזיר אחר ששמה יין על נזירותו עקר את נזירותו למפרע ולא עבר צשתייתו על הלוא וכו', אצל צנידון דידן המכה את עבדו הכאה שיש צה כדי להמית הרי נעשה ודאי מעשה המחייב מיטה, ומה שיש צידו למיפטור א"ע

אח"כ עי"ז שימכרנו לאחר, אינו עושה ההתראה התראת ספק, עכ"ד, ועי"ש דחלי לה צמח' רש"י ותוס' צמכות טו, ב.

ויעוין בגלהש"ס שבעות לו, ב, שכתב וז"ל, ולומר דהוי התראת ספק דהמותרת מסופק שמא לא ימותו הנשים ולא יהיו עדים כשרים להעיד עליו, דנראה כיון דהעבירה ודאי והספק רק אם הבי"ד יענשו עליו לא מיקרי התראת ספק, ועי' יצמות פ, א, בתוד"ה נעשה, ומש"כ בזה, עכ"ד. מיהו נראה שאין מזה סיוע לסברת החזו"י, כיון דהתם הספק אם יבואו עדים לבי"ד דשמא פסולים הם, אך מ"מ גם מעשה העבירה ודאי וגם העונש ודאי, והספק רק אם יהיה היכ"מ לקיום העונש, משא"כ הכא דיש ספק צעם חיוצ העונש ולא רק בקיום העונש, וזהו אפשר כדברי רבינו דהוי התראת ספק, ופשוט. אמנם ראה בספר קושיות עלומות בשבעות שם, וכ"ה בדו"ח בליקוטים בסופו צמכתא לחזו"י הג"ר צניס, שהוסיף שם עמש"כ בגלהש"ס וז"ל, והרי גדולה מזה כתבו תוס' יצמות (דף פ') דצמכתא סרים ונעשה גדול למפרע דלוקה ולא הוי התראת ספק, והיינו ע"כ כיון דגוף האיסור חלצ אינו בספק אלא דהספק אם הוא צר עונשים, ומכ"ש הכא דהוא צר עונשים ודאי אלא דהספק בצירור הדברים אם יצורר כן לבי"ד להענישו, פשיטא ופשיטא דהוי רק גילוי מילתא בעלמא, וצ"ע. ג. ומבואר דנחית לסברא זו שכתבנו לעיל, ומ"מ הוכיח מתוס' ביצמות דאף בספק על חיוצ העונש לא מיקרי התראת ספק, וזה לכא' להדיא דלא כרבינו. [וע"ע דו"ח חולין יא, ב, תוד"ה וכי תימא].

אלא דיעוין ברעק"א כחוצות מה, א, גבי הא דסרחה ולצקוף בגרה תידון צחנק, שהקשה דלמ"ד דהתראה צריך שיחרו צו באיזה מיתה א"כ כל נערה מאורסה הוי התראת ספק, דשמא לא יגמר דינה עד שצבור, ועי"ש שדחק דהך מ"ד דלריך שיחרו צו איזה מיתה אויל לשיטתו דהתראת ספק שמה התראה, יעו"ש. וצ"ע דלפי מה שהוכיח רעק"א הנ"ל מתוס' ביצמות לק"מ, דהא התם צנערה נמי הספק צעונש ולא צמעה העבירה. ומוכרח מזה, דצמחת נקט רעק"א כסברת רבינו דספק צעונש נמי משוי לה התראת ספק, אלא דהתם ביצמות שאני דהספק אם הוא צר עונשין על העבירה או דקטן הוי, וזהו נהי דיש כאן ספק אם יענש מ"מ יש כאן מעשה עבירה המחייב עונש צחורת ודאי, רק דהעובר לאו צר עונשין וא"א להענישו, משא"כ היכא דהספק אם העבירה מחייבת עונש, וכמו התם בצנערה דהעבירה אינה מחייבת רק חנק, וכן הכא דאם ימכרנו אינו חייב מיתה, צהא שפיר הוי התראת ספק, כיון דהספק הוא צמעה העבירה אם יחייבו עונש, ודלא כחזון יחזקאל. [ומוכח כן מיניה וביה, כיון דהתם ביצמות הוי ספק סרים וא"כ כמו דהוי ספק צעונש ה"ה דלגציה הוי ספק באיסור נמי, וע"כ דהחילוק הוא משום דהספק בצנערה ולא בדבר האסור, ומש"כ הרעק"א "צר עונשין" לאו דוקא, רק כוונתו דהספק צו ולא באיסור עצמו, ופשוט].

וכעין קושיית רעק"א הקשה בהפלאה שם, על הא דמבואר שם צמח' צס ר"ש דבזינחה אחר שנכנסה לחופה דינה צחנק, אך אם הצעל יוצא עליה שם רע דינה צסקילה, והקשה דהיכי משכח"ל סקילה דהא יש כאן ספק שמא לא יוצא עליה ש"ר, ולמ"ד דצעי' שיחרו צה באיזה מיתה הו"ל התראת ספק, ועי"ש שחי' דכיון דמוש"ר חידוש הוא הא נמי בכלל החידוש. וההפלאה צה לשיטתו צפנים יפות עה"ת צפר' כי תלא, צפסוק ותפשו צו אצו ואמו (דברים כא, יט), דהקשה כע"ז על צסו"מ, דמכיון דצצסו"מ צעינן שיהיו אצו ואמו רוצין לסקלו, ואם אחד מהם אינו רוצה אינו נסקל, א"כ הו"ל התראת ספק דשמא לא ירצו ולא יסקל, ועי"ש שחי' משום חזקה וכמש"כ תוס'. ומוכח דנקט צה כרבינו דאף שהאיסור ודאי והספק רק צעונש מיקרי התראת ספק.

והנה צמנ"ח מ' תס"ד [אות צ' בהוצאת מכון ירושלים] הביא קושיא צס המשנת חכמים, דגבי מדיחי

כא אך אם יום או יומים יעמד לא יקם כי  
כספו הוא: ס כב וכי ינצו אנשים ונגפו אשה  
הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש  
כא פרם אם יומא או תרין  
יומין יתקם לא יתן ארי  
כספיה הוא: כב וארי ינצון  
גברין ומחון אתתא מעדיא  
ויפקון ולדהא ולא יהא

## רש"י

(כא) אך אם יום או יומים יעמד לא יקם. אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה, זה מעת לעת: לא יקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת חיי: (כב) וכי ינצו אנשים. זה עס זה ונתכוון להכות את חבירו והכה את האשה: ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו פן תגוף בלחץ רגליך, וצטרס יתנגפו רגליכם, ולאנן נגף: ולא יהיה אסון. נאשה: ענוש יענוש. לשלם דמי ולדות לצעל, שמן אותה כמה הייתה ראויה

## משך חכמה

(כא) אך אם יום או יומים יעמד וכו'. עיין רמב"ן<sup>1</sup>. ואולי הדין שב"ד אומדין אותו אם ראוי לחיות מהכאה זאת מעת לעת פוטרין אותו ולא ינקם אף אם ימות אח"כ<sup>2</sup>, שכבר יצא מב"ד זכאי, וכמו באמדוהו לחיים בבן חורין (פנהדרין עמ, ז)<sup>3</sup>, ולפ"ז

## מקור החכמה

(כא) 1. ועל דרך הפשט אך אם יום או יומים יעמוד, שיקום העבד "ויעמוד על רגליו", ולכך הוצרך לומר יום או יומים, וטעמו אם ביום ההוא או גם ביום המחרת יעמוד על רגליו לא יוקם, ושיעורו אך אם ביום או כיומים, או ליום או ליומים, וכמוהו רבים, והנה בתחילה אמר ומת תחת ידו, והיה במשמע שימות בעת הכאתו מידו ושכ לבאר שאם עמד ביום ההכאה "על רגליו" או אפילו לא היה יכול לעמוד כלל ביום ההוא ועמד ביום המחרת יפטר האדון, אבל אם לא עמד כלל חייב אע"פ שמת ביום השני, כי גם זה תחת ידו מת וכו', ועל דעת רבותינו הזכיר יום או יומים להודיע שצריך לחיות עשרים וארבע שעות, וטעמו יום שלם או יומים שאין יום שלם

## יד לחכמה

עיר הנידחת צע"י שיודחו אנשי העיר על ידם ויענדו ע"ז, וא"כ נשעת ההדחה הוי התראת ספק דאפשר שלא יענדו, והיכי משכח"ל שנהרגים המדיחים, [ועיי"ש דהקשה אף אי התראת ספק שמה התראת]. ומ"י המנ"ח וו"ל, ואפשר כיון דההתראת היא על האיקור לאו ג"כ, והלאו דמדיח עובר נשעה שמסית לחבירו, דהלאו הוא ושם אלהים אחרים וגו' לא ישמע על פיק, נהי דהתראת לריכים ג"כ להתרות בו מיטה, מ"מ הספק על המיטה, ועל הלאו הוי התראת ודאי, אפשר דהוי התראת לענין מיטה ג"כ, עכ"ד. וזה לבא' כסדרת החזון יחזקאל הנ"ל. וע"ע שערי יושר ש"א פ"ג סוף ד"ה אמנם, דגם נקט כחזו"י, עיי"ש"ה.